

Η μετανάστευση των αρπακτικών πουλιών

Κάποια είδη αρπακτικών μπορούν να πετάξουν πάνω από τη θάλασσα για μεγάλες αποστάσεις. Αυτά είναι κατά κανόνα τα μικρόσωμα και τα μεσαίου μεγέθους αρπακτικά, όπως γεράκια και κίρκιοι, τα οποία λόγω μορφολογίας έχουν δυνατότητα συνεχόμενης ενεργητικής πτήσης (φεροκόπημα).

Για τα μεγαλύτερα είδη αρπακτικών (μεγάλοι αετοί, γύπες, πελαργοί) η διάσχιση της θάλασσας είναι πολύ επικίνδυνη υπόθεση. Έτσι, προτιμούν να χρησιμοποιούν μεγαλύτερες, αλλά ασφαλέστερες διαδρομές, αποφεύγοντας τη θάλασσα. Έχει παρατηρηθεί πως, συχνά, αυτό δεν ισχύει για τα ανήλικα άτομα ορισμένων ειδών, τα οποία μη έχοντας πρότερη εμπειρία μετανάστευσης, επιλέγουν τον συντομότερο δρόμο. Το αποτέλεσμα είναι να έρχονται αντιμέτωπα με τη διάσχιση της θάλασσας και κάποια από αυτά να χάνουν τη ζωή τους στην προσπάθεια να φτάσουν στην απέναντι ακτή.

© Τόνια Γαλήνη

Ο Ορνιθολογικός Σταθμός Αντικυθήρων και η μελέτη της μετανάστευσης

Η ύπαρξη ενός εκτενούς συστηματικού δικτύου παρακολούθησης της μετανάστευσης είναι αναγκαία για την εκτίμηση των πληθυσμιακών μεγεθών και τάσεων των ειδών, αλλά και της φαινολογίας τους. Η πληροφόρηση που παρέχει ένα τέτοιο δίκτυο, αποτελεί απαραίτητο εργαλείο για τον ορθό σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων διατήρησης και ανάσχεσης της απώλειας βιοποικιλότητας, καθώς και υποχρέωση της χώρας απέναντι στις ευρωπαϊκές οδηγίες.

Για τον λόγο αυτόν, η παρακολούθηση της μετανάστευσης των αρπακτικών πουλιών αποτελεί πάγια δράση που υλοποιείται από την Ελληνική ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ Εταιρεία στον Ορνιθολογικό Σταθμό Αντικυθήρων (ΟΣΑ), ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 2000. Μεγαλύτερη βαρύτητα δίνεται στη μετανάστευση κατά τη φθινοπωρινή περίοδο, οπότε και παρατηρούνται οι μεγαλύτεροι αριθμοί διερχόμενων αρπακτικών, ενώ μέσω του Έργου «Από την Ευρώπη στην Αφρική», η δραστηριότητα αυτή επεκτάθηκε χρονικά (κατά την εαρινή μετανάστευση) και χωρικά (νότια Πελοπόννησος), ώστε να συλλεχθούν επιπλέον δεδομένα.

Η ανάπτυξη κοινής μεθοδολογίας και η εκπαίδευση στελεχών των Μονάδων Διαχείρισης του Ο.Φ.Υ.Π.Ε.Κ.Α., που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο του Έργου, αποτελούν τα πρώτα απαραίτητα βήματα για την ανάπτυξη ενός δικτύου παρακολούθησης σε όλες τις περιοχές της Ελλάδας που αποτελούν σημαντικούς τύπους διέλευσης μεταναστευτικών αρπακτικών.

© Ανδρέας Μάραου

Η μετανάστευση των πουλιών

Η μετανάστευση είναι ένα ευρέως παρατηρούμενο φαινόμενο στη βιολογία των ειδών, με τη μετανάστευση των πουλιών να ορίζεται ως «η ενδογενής, ελεγχόμενη, εποχική μετακίνηση των πουλιών μεταξύ των περιοχών αναπαραγωγής και διαχείμασης». Συνεπώς, η μετανάστευση περιλαμβάνει δύο ταξίδια: αυτό από την περιοχή αναπαραγωγής στην περιοχή διαχείμασης και το αντίστροφο της επιστροφής.

Συνήθως, η μετανάστευση έχει ως σκοπό την αξιοποίηση των εποχιακά διακυμαινόμενων τροφικών πόρων ή/και την αποφυγή εποχιακά διακυμαινόμενων απειλών. Με σχεδόν τα μισά είδη πουλιών να είναι μεταναστευτικά, γίνεται αντιληπτό πως ο αριθμός των πουλιών που μετακινούνται κάθε μεταναστευτική περίοδο είναι τεράστιος.

Στο μεταναστευτικό σύστημα της Δυτικής Παλαιαρκτικής - Αφρικής τα μεταναστευτικά πουλιά μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε μετανάστες μεγάλων και μικρών αποστάσεων. Οι μετανάστες μεγάλων αποστάσεων είναι τα είδη που διαχειμάζονται νότια της ερήμου της Σαχάρας και μικρών αποστάσεων αυτά που κατά κανόνα διαχειμάζονται γύρω από τη Μεσόγειο (νότια Ευρώπη και βόρεια Αφρική).

Μεταναστευτικές διαδρομές και ρεύματα

Όπως όλα τα μεταναστευτικά είδη, έτσι και τα μεταναστευτικά αρπακτικά πουλιά, δύο φορές τον χρόνο, ακολουθούν το ένστικτό τους σε ένα ταξίδι προς αναζήτηση καλύτερων συνθηκών.

Σμήνος Σφηκιέρηδων © Γιώργος Κουθουρίδης

Σε περιοχές της Μεσογείου -όπως η Ελλάδα- μπορούμε να παρατηρήσουμε τα μεταναστευτικά ρεύματα των πουλιών και να μελετήσουμε αυτό το σπουδαίο φαινόμενο. Για να τα καταφέρουμε, πρέπει να αποσφηνίσουμε τη στρατηγική των μετακινήσεών τους και να εντοπίσουμε τις περιοχές όπου η παρατήρηση μεγάλων αριθμών είναι πιθανή. Γι' αυτό, είναι απαραίτητη η κατανόηση του τρόπου με τον οποίον κινούνται τα ανεμοπορούμενα είδη κατά τη μετανάστευση.

Σε αντίθεση με τα μικρόσωμα είδη πουλιών, τα αρπακτικά (και λοιπά μεγαλόσωμα είδη), λόγω της δομής και του μεγέθους του σώματος και των φτερούγων τους, έχουν μεγάλες ενεργειακές απαιτήσεις κατά την πτήση. Έτσι, βασίζονται σε μεγάλο βαθμό σε ανοδικά ρεύματα για τις μετακινήσεις τους (παθητική πτήση), καθώς η ενεργητική πτήση (συνεχόμενο φτεροκόπημα) είναι ενεργητικά. Αυτός ο τρόπος μετακίνησης των αρπακτικών κατά τη μετανάστευση, δηλαδή η χρήση ανοδικών ρευμάτων, όπως τα θερμικά, καθορίζει, εν πολλοίς, τις μεταναστευτικές διαδρομές τους.

Γερακαετός © Νίκος Σαμαράκης

Από την Ευρώπη ...στην Αφρική

Καταγραφή μεταναστευτικών αρπακτικών πουλιών μέσω συστηματικής παρακολούθησης και Επιστήμης των Πολιτών

Από την Ευρώπη στην Αφρική: καταγραφή μεταναστευτικών αρπακτικών πουλιών μέσω συστηματικής παρακολούθησης και επιστήμης των πολιτών

Βασικοί στόχοι του Έργου αποτελούν:

- Η δημιουργία μιας «εργαλειοθήκης», η οποία θα περιλαμβάνει οδηγό μεθοδολογίας, πρωτόκολλα καταγραφής και διαδικτυακή βάση δεδομένων της μετανάστευσης αρπακτικών και άλλων ανεμοπορούμενων πουλιών
- Ο προσδιορισμός της φαινολογίας της μετανάστευσης των αρπακτικών και άλλων ανεμοπορούμενων πουλιών στην Ελλάδα, με βάση δεδομένα από συστηματική παρακολούθηση και δεδομένα Επιστήμης των Πολιτών
- Η δημιουργία και υλοποίηση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος ενδυνάμωσης ικανοτήτων για φοιτητές, πολίτες και στελέχη του Ο.Φ.Υ.Π.Ε.Κ.Α.
- Η κινητοποίηση και εκπαίδευση πολιτών και φοιτητών - νέων επιστημόνων προς ενίσχυση της καταγραφής της μετανάστευσης
- Η ανάδειξη περιοχών της Ελλάδας ως σημαντικών μεταναστευτικών διαδρομών, η ευαισθητοποίηση του κοινού και η ευρύτερη προώθηση των δραστηριοτήτων του Έργου

Το Έργο εγκρίθηκε από το Πράσινο Ταμείο για χρηματοδότηση από το Πρόγραμμα «ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ 2023»

www.ornithologiki.gr/vaptor_count

Ελληνική ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ Εταιρεία
Αγίου Κωνσταντίνου 52, 10437 Αθήνα
Τηλ. 210 8228704 & 210 8227937
www.ornithologiki.gr

Επιμέλεια: Ρούλα Τρίγκου & Μαρία Παπαθανασίου | Κείμενα: Χρήστος Μπαρμπούτης & Νίκος Τσιόπelas
Σχέδια: Juan Varela (πουλιά), Φρίντα Κρητικού | Γραφιστική Επεξεργασία: Freedagraphics Φρίντα Κρητικού
©Ελληνική ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ Εταιρεία 2024

Κύριες μεταναστευτικές στενωποί

Τα ανοδικά ρεύματα σχηματίζονται κυρίως πάνω από τη στεριά. Γι' αυτό, τα ανεμοπορούμενα πουλιά προσπαθούν, κατά το δυνατόν, να αποφεύγουν την πτήση πάνω από μεγάλες υδάτινες μάζες, όπως η Μεσόγειος, Οροσειρές, κοιλάδες και νησιά, που παράγουν ανοδικά και θερμικά ρεύματα, εναλλάσσονται κατά μήκος των μεταναστευτικών τους διαδρομών.

Όμως, όταν κατά την πορεία των πουλιών παρεμβάλλονται γεωμορφολογικά στοιχεία, όπως πολύ ψηλά βουνά και μεγάλοι υδάτινοι όγκοι, που είτε διακόπτουν τις ευνοϊκές συνθήκες, είτε αποτελούν φυσικά εμπόδια μετακίνησης (οικολογικά φράγματα), η μεταναστευτική ροή εκτρέπεται και οδηγείται εκεί όπου αυτά τα γεωγραφικά εμπόδια τελειώνουν. Εκεί, τα αρπακτικά συγκεντρώνονται σε μεγάλους αριθμούς και για αυτό τα σημεία αυτά ονομάζονται μεταναστευτικές στενωποί (bottlenecks).

Στην περιοχή μας, τα κύρια οικολογικά φράγματα είναι η Μεσόγειος θάλασσα και οι μεγάλες οροσειρές, όπως οι Άλπεις και οι Πυρηνάια, και οι κυριότερες στενωποί είναι το Γιβραλτάρ, ο Βόσπορος και το Μπατούμι της Γεωργίας.

Η πλειονότητα των αρπακτικών διέρχεται από αυτές, αλλά παράλληλα, μία σημαντική μερίδα τους επιλέγει να μετακινηθεί μέσω δευτερευουσών στενωπών, κάποιες από τις οποίες εντοπίζονται και στην Ελλάδα.

Κύριες μεταναστευτικές στενωποί και διάδρομοι στο μεταναστευτικό σύστημα Δυτικής Παλαιαρκτικής - Αφρικής

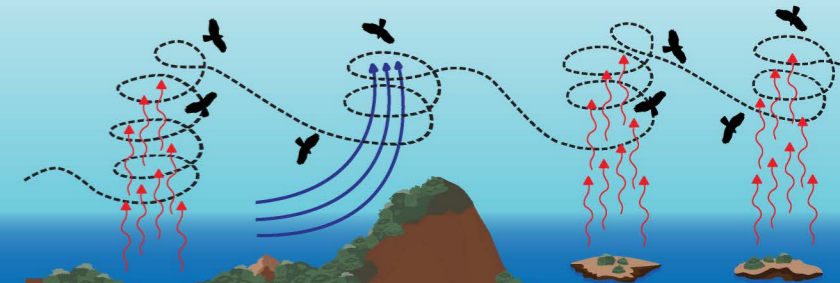

Η Ελλάδα ως μεταναστευτικός διάδρομος

Η Ελληνική Χερσόνησος βρίσκεται πολύ κοντά στη μεγάλη στενωπό του Βοσπόρου και έτσι πολλά από τα ανεμοπορούμενα πουλιά, που χρησιμοποιούν τον ανατολικό διάδρομο του μεταναστευτικού συστήματος Δυτικής Παλαιαρκτικής - Αφρικής, κινούνται προς τα εκεί, παρακάμπτοντάς τη.

Ακόμα και πουλιά που αναπαράγονται στην Ελλάδα επιλέγουν να κατευθυνθούν προς τον Βόσπορο, δημιουργώντας, τοπικά, ένα μεταναστευτικό ρεύμα, το οποίο κινείται αντίθετα (π.χ. στη στενωπό του Ολύμπου), όπου μπορεί κανείς να παρατηρήσει αρπακτικά να κινούνται βόρεια το φθινόπωρο και νότια την άνοιξη. Στον χώρο του Αιγαίου, τα αρπακτικά, πολύ συχνά, μετακινούνται από νησί σε νησί, εκμεταλλευόμενα τα θερμικά ρεύματα, ώστε να πάρουν ύψος και να φτάσουν αερογλιστρώντας στην επόμενη ακτή.

Στην ηπειρωτική χώρα παρατηρούμε τα αρπακτικά πουλιά (και άλλα μεγαλόσωμα είδη) να μεταναστεύουν ακολουθώντας γεωμορφολογικά στοιχεία, όπως ποτάμια και ορεινούς όγκους. Τις περισσότερες φορές καταλήγουν σε στενωπούς της νότιας Ελλάδας, όπως το Σούνιο και τα ακρωτήρια της νότιας Πελοποννήσου, όπου θα πάρουν ύψος και είτε θα κινηθούν απευθείας προς τη βόρεια Αφρική, είτε θα πετάξουν από νησί σε νησί (π.χ. Κύθηρα, Αντικύθηρα, Κρήτη), εκμεταλλευόμενα τα ανοδικά θερμικά ρεύματα που θα βρουν εκεί.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΣΦΗΚΙΑΡΗΣ LC

Pernis apivorus

Μεσαίου μεγέθους με σχετικά μικρό κεφάλι (που θυμίζει περιστεριού). Μεγάλη ποικιλομορφία στο χρώμα του φτερώματος.

Μακριές και στρογγυλές φτερούγες

Ενήλικο

Ανήλικο

Μακριά ουρά με στρογγυλή απόληξη και τρεις ευδιάκριτες σκούρες λωρίδες

Μπορεί να μπερδευτεί με: ΑΦ: 113-135 εκ.
Γερακίνα

ΣΠ: Είδος με μεγάλη πτητική ικανότητα, μεταναστεύει σε μικρά κοπάδια, αλλά μπορεί να παρατηρηθεί και σε σμήνη εκατοντάδων πουλιών.

ΚΙΡΚΙΝΕΖΙ LC

Falco naumanni

Μικρού μεγέθους αρπακτικό. Εμφανίζει φυλετικό διμορφισμό. Ενήλικα θηλυκά: καφετί φτερούγες από πάνω, με σκούρα στίγματα. Τα ανήλικα μοιάζουν με τα ενήλικα θηλυκά.

Μπλε-γκρι κεφάλι

Λωρίδα στο πάνω μέρος της φτερούγας

Στήθος και κάτω πλευρά φτερών ανοικτόχρωμα με αραιά στίγματα

Στενές και οξύληκτες φτερούγες

Μπορεί να μπερδευτεί με: ΑΦ: 63-72 εκ.
Βραχοκίρκινεζο

ΣΠ: Γρήγορη και ενεργητική πτήση. Μεταναστεύει σε μικρά κοπάδια. Συχνά κουνιάζουν ομαδικά.

ΜΑΥΡΟΚΙΡΚΙΝΕΖΟ VU

Falco vespertinus

Μικρού μεγέθους αρπακτικό. Εμφανίζει φυλετικό διμορφισμό. Ενήλικα θηλυκά: Φτερούγες σκούρες και πλάτη γκριζομαυρή. Τα ανήλικα μοιάζουν με τα ενήλικα θηλυκά.

Πολύ σκούρο σώμα, φαινομενικά μαύρο

Κίτρινο-κόκκινο κεφάλι

Ανοιχτό μπλε-καστανοκόκκινο σώμα και κάτω καλυπτήρια

Κόκκινα «παντελόνια»

Στενές και οξύληκτες φτερούγες

Μπορεί να μπερδευτεί με: ΑΦ: 65-76 εκ.
Δενδρογέρακο, Μαυροπετρίτη

ΣΠ: Γρήγορη και ενεργητική πτήση. Μεταναστεύει σε μικρά κοπάδια. Συχνά κουνιάζουν ομαδικά.

ΚΑΛΑΜΟΚΙΡΚΟΣ LC

Circus aeruginosus

Μεσαίου μεγέθους αρπακτικό. Εμφανίζει φυλετικό διμορφισμό. Τα ανήλικα μοιάζουν με τα ενήλικα θηλυκά, χωρίς τους ανοικτόχρωμους ώμους.

Τριχρωμία με καφέ σώμα και γκριζωπές φτερούγες με σκούρες απολήξεις

Κιτρινωπό κρώμα στους ώμους

Κιτρινωπή κορώνα στο κεφάλι

Μακριά ουρά

Μακριές λεπτές φτερούγες

Ομοιόμορφο σκούρο καφέ σώμα

Μπορεί να μπερδευτεί με: ΑΦ: 115-140 εκ.
Γερακίνα, Τσίφτη

ΣΠ: Μεταναστεύει μεμονωμένα, με ευέλικτη πτήση, με εναλλαγή μεταξύ ενεργητικής πτήσης σε χαμηλά ύψη και αερογλιστρώνας σε μεγάλα ύψη.

ΓΕΡΑΚΑΕΤΟΣ LC

Hieraaetus pennatus

Μεσαίου μεγέθους αρπακτικό. Εμφανίζει δύο μορφές, την ανοικτόχρωμη (πιο συνηθισμένη) και τη σκουρόχρωμη σε μικρότερη συχνότητα.

Λευκά σημάδια στους ώμους (landing lights)

Ανοιχτόχρωμη μορφή

Συμπαγές στην όψη

Σκουρόχρωμη μορφή

Κοντή ουρά με γωνίες

Μπορεί να μπερδευτεί με: ΑΦ: 110-135 εκ.
Γερακίνα, Τσίφτη, Ασπροπάρη

ΣΠ: Μεταναστεύει μεμονωμένα σε στενωπούς, αλλά μπορεί να παρατηρηθεί και σε μικρές ομάδες.

ΑΣΠΡΟΠΑΡΗΣ EN

Neophron percnopterus

Μεσαίου προς μεγάλο μεγέθους αρπακτικό. Έντονη χρωματική αντίθεση. Τα ανήλικα δεν είναι λευκά, αλλά σκούρο καφέ.

Λευκό σώμα, μαύρα φτερά

Μικρό κεφάλι με λεπτό και σχετικά μακρό ράμφος

Χαρακτηριστική σφηνοειδής ουρά

Ενήλικο

Ανήλικο

Ευδιάκριτα «δάκτυλα» κατά την πτήση

Φαρδιές και μακριές φτερούγες

Μπορεί να μπερδευτεί με: ΑΦ: 155-170 εκ.
Λευκο Πελαργό, Γερακαετό

ΣΠ: Μεταναστεύει μεμονωμένα ή σε πολύ μικρά κοπάδια.

ΛΕΥΚΟΣ ΠΕΛΑΡΓΟΣ LC

Ciconia ciconia

Μεγαλόσωμο πουλί.

Μακρός λαιμός που εξέχει από το σώμα

Μακριά πόδια που εξέχουν από το σώμα

Λευκό σώμα και μαύρα φτερά που δημιουργούν έντονη αντίθεση

Μπορεί να μπερδευτεί με: ΑΦ: 180-218 εκ.
Ροδοπελεκάνο, Ασπροπάρη

ΣΠ: Πετάει συχνά σε μεγάλα κοπάδια που έχουν ακανόνιστους σχηματισμούς.

ΚΡΑΥΓΑΕΤΟΣ LC

Clanga pomarina

Μεσαίου μεγέθους αρπακτικό. Στιβαρό και σκούρο στην όψη.

Ομοιόμορφες, φαρδιές φτερούγες, με καλοσχηματισμένα «δάκτυλα»

Κοντή ουρά

Μπορεί να μπερδευτεί με: ΑΦ: 143-168 εκ.
Στικταετό, Στεπαστό

ΣΠ: Μεταναστεύει μεμονωμένα ή σε μικρά κοπάδια.

ΦΙΔΑΕΤΟΣ LC

Circus gallicus

Μεσαίου προς μεγάλο μεγέθους αρπακτικό. Το ανοικτόχρωμο σώμα δημιουργεί αντίθεση με το πιο σκουρόχρωμο κεφάλι και το άνω μέρος του στήθους.

Ανοιχτόχρωμο σώμα από κάτω, με καφέ ραβδώσεις στις φτερούγες που ποικίλουν σημαντικά.

Μακριές φαρδιές φτερούγες και μικρό σώμα

Μπορεί να μπερδευτεί με: ΑΦ: 162-178 εκ.
Ψαραετό

ΣΠ: Μεταναστεύει μεμονωμένα ή σε μικρά κοπάδια.

ΤΣΙΦΤΗΣ LC

Milvus migrans

Μεσαίου μεγέθους αρπακτικό. Τα νεαρά άτομα είναι γενικά πιο ανοικτόχρωμα, με πιο έντονη χρωματική αντίθεση.

Ανοιχτόχρωμο γκρι κεφάλι

Καφέ ουρά, ελαφρώς φαλιδιωτή

Κοκκινωπό σώμα

Μπορεί να μπερδευτεί με: ΑΦ: 140-165 εκ.
Ψαλιδάρη, Καλαμόκιρκο

ΣΠ: Μεταναστεύει μεμονωμένα ή σε μικρά κοπάδια.